ISSN
2603-4867

БАЛКАНСКО НАУЧНО ОБОЗРЕНИЕ

2019
Том 3
№ 1(3)

Основано през 2017 г.

БАЛКАНСКО НАУЧНО ОБОЗРЕНИЕ

16+

Том 3

№ 1 (3)

2019

Излизащо на всеки 3 месеца научно списание (4 пъти в годината)

Основател - «Научен хронограф» ЕООД
Главен редактор
Линков Александър Йорданов, PhD, доцент
Заместник главен редактор:
Абасова Кязългюл Ясин кязъ, доктор на философските науки, професор
Берберян Ася Суреновна, доктор на психологическите науки, професор
Исламгулова Светлана Костадиновна, доктор на педагогическите науки, доцент
Клинков Георги Тодоров, PhD, главный ассистент
Курилова Анастасия Александрова, доктор на икономическите науки, професор
Мамичев Александър Юриевич, доктор на политическите науки, кандидат на юридическите науки, доцент
Майхджик-Микула Джоана, доктор на педагогическите науки, професор
Осадченко Ина Ивановна, доктор на педагогическите науки, доцент
Тарантей Виктор Петрович, доктор на педагогическите науки, професор
Шарипов Фаридун Файзулаевич, доктор на педагогическите науки
Редакционна колегия:
Борисов Галин Цоков, доктор, професор
Бурдева Таня Викторова, доктор, доцент
Бурмикина Ирина Викторовна, доктор на социологическите науки, професор
Василев Веселин Костов, доктор на психологическите науки, професор
Васковска Галина Алексеевна, доктор на педагогическите науки, професор
Дамянов Бисер Илиев, доктор на изкуствознание, професор
Демченко Ирина Иванова, доктор на педагогическите науки, професор
Джабарова Юлия Владимирова, доктор, доцент
Димитрова Теофана Валентинова, доктор, доцент
Коберник Александър Миколайович, доктор на педагогическите науки, професор
Комар Таисия Василевна, доктор на психологическите науки, професор
Коновалчук Валентина Ивановна, доктор на философските науки, доцент
Коростелев Александър Алексеевич, доктор на педагогическите науки, доцент
Костова Иванка Милкова, доктор, професор
Красич Даниела Костадинович, доктор, професор
Масюк Наталия Николаевна, доктор на икономическитке науки, професор
Мордовцев Андрей Юриевич, доктор на юридическите науки, професор
Мотов Ирена, доктор на науките в отрасъл социална педагогика, професор
Нестеряк Юрий Василевич, доктор на науките за държавното управление, доцент
Розенберг Генадий Самуилович, член-кореспондент на Руската академия на науките, доктор на биологическите науки,професор
Севастиянов Сергей Виталиевич, доктор на политическите науки, доцент
Станев Велин Стефанов, доктор, професор
Тсириготис Константинос, доктор на науките в отрасъл психология, професор
Фелхнер Анджей, доктор на науките в отрасъл по история на образованието, професор
Фиделюс Анна, доктор на науките в отрасъл специална педагогика, професор
Чепил Мария Мироновна, доктор на педагогическите науки, професор
Шьвитава Ирениуш, доктор на науките в отрасъл философия, професор
Юнусов Ахат Ахнафович, доктор на юридическите науки, професор
Якунин Вадим Николаевич, доктор на историческите науки, професор
Янев Борян Георгиев, доктор, доцент
Отговорен секретар
Клинкова Ина Атанасова

Зарегистрирано от Министерството на културата (с декларация 7а, ал.3 от Закона за задължително депозиране на печатни и други произведения) № 26-00-693 от 29.10.2018 г.

Индексирането: OAJI (Open Academic Journals Index), EBSCO, GIF (Generdl Impact Factor), ERIH PLUS-EUROPA, ROAR (Registry of Open Access Repositories), GIF (Generdl Impact Factor), ERIH PLUS NORGE-NSD, Index Copernicus International, ISSUU, EMBASE, Google Scholar, Kiberlelinka

Компютърен набор:
Никола Николов

Технически редактор:
Йорданка Петкова

Адрес на редколегия, учредител, редакция и издател - «Научен хронограф» ЕООД:
България, гр. Перущица 4225,
Област Пловдив, Община Перущица, ул. ”Д. Малинчев”, №33
Тел.: +359895612046
E-mail: balka@abv.bg
Сайт: https://balkan-sci-review.com/

Подписано за печат 25.01.2019.
Излиза на 29.01.2019.
Формат 60x84 1/8.
Оперативен печат.
Условно отпеч. листове 10,75.
Тираж 50 екз. Поръчка 2-02-21.

Печатница ”Fast Print Books”
Ул. ”Густав Вайганд” 1, 4000
Център, Пловдив, България
Свободна цена

© «Научен хронограф» ЕООД, 2019

ИНФОРМАЦИЯ ЗА ЧЛЕНОВЕТЕ НА РЕДАКЦИОННАТА КОЛЕГИЯ

Главен редактор
Линков Александър Йорданов, PhD, доцент
(Пловдивски университет „Паисий Хилендарски", Пловдив, България)

Заместник главен редактор:
Абасова Кязългюл Ясин кязъ, доктор на философските науки, професор, заместник декан на факултета по социални науки и психология
(Бакински държавен университет,Баку, Азербайджан)
Берберян Ася Суреновна, доктор на психологическите науки, професор, завеждащ катедра „Психология"
(Руско-Арменски Славянски университет, Ереван, Армения)
Исламгулова Светлана Костадиновна, доктор на педагогическите науки, доцент, проректор по наука и акредитация
(Университет "Туран", Алма-ата, Казахстан)
Клинков Геоорги Тодоров, PhD, главен асистент
(Пловдивски университет „Паисий Хилендарски", Пловдив, България)
Курилова Анастасия Александрова, доктор на икономическите науки, професор
(Толиятински държавен университет, Толияти, Русия)
Майхджик-Микула Джоана, доктор на педагогическите науки, професор
(Университет Ян Кохановски, Келце, Полша)
Мамичев Александър Юриевич, доктор на политическите науки, кандидат на юридическите науки, доцент, завеждащ катедра „Теория и история на Руското и международно право"
(Владивостокски държавен университет по икономика и обслужване, Владивосток, Русия)
Осадченко Ина Ивановна, доктор на педагогическите науки, доцент, директор на Института за педагогическо образование
(Уманси педагогически университет, Уман,Украйна)
Тарантей Виктор Петрович, доктор на педагогическите науки, професор
(Гродненски държавен университет, Гродно, Белорусия)
Шарипов Фаридун Файзулаевич, доктор на педагогическите науки, завеждащ общо университетската катедра по педагогика
(Таджикски национален университет, Душанбе, Таджикистан)

Редакционна колегия:
Борисов Галин Цоков, доктор, професор, заместник декан на педагогическия факултет, директор на департамента за квалификация и професионално развитие на педагогическите специалисти, катедра „Педагогика и управлението на образованието"
(Пловдивски университет Паисий Хилендарски, Пловдив,България)
Бурдева Таня Викторова, доктор, доцент, ръководител на катедра „Музика"
(Пловдивски университет „Паисий Хилендарски", Пловдив, България)
Бурмикина Ирина Викторовна, доктор на социологическите науки, професор, проректор по научната работа
(Липецки държавен педагогически университет, Липецк, Русия)
Василев Веселин Костов, доктор на психологическите науки, професор
(Пловдивски университет "Паисий Хилендарски", Пловдив, България)
Васковска Галина Алексеевна, доктор на педагогическите науки, професор, старши научен сътрудник, завеждаща отдел «Дидактика»
(Институт по педагогика към Националната Академия за педагогически науки на Украйна, Киев, Украйна)
Дамянов Бисер Илиев, доктор на изкуствознание, професор, ръководител на катедра „Естетическо възпитание"
(Пловдивски университет „Паисий Хилендарски", Пловдив, България)
Демченко Ирина Иванова, доктор на педагогическите науки, професор
(Уманси държавен педагогически университет, Уман, Украйна)
Джабарова Юлия Владимирова, доктор, доцент, заместник декан на факултета по икономически и социални науки
(Пловдивски университет „Паисий Хилендарски", Пловдив, България)
Димитрова Теофана Валентинова, доктор, доцент, ръководител на катедра „Маркетинг и международни икономически отношения"
(Пловдивски университет „Паисий Хилендарски", Пловдив, България)
Коберник Александър Миколайович, доктор на педагогическите науки, професор
(Уманси държавен педагогически университет, Уман, Украйна)
Комар Таисия Василевна, доктор на психологическите науки, професор
(Хмелницки национален университет, Хмелницки, Украйна)
Коновалчук Валентина Ивановна, доктор на философските науки, доцент
(Черкаски областен институт за след дипломно образование на педагогическите работници, Черкаси, Украйна)
Коростелев Александър Алексеевич, доктор на педагогическите науки, доцент, професор към катедра „Педагогика и методика на преподаването"
(Толятински държавен университет, Толияти, Русия)
Костова Иванка Милкова, доктор, професор,катедра „Маркетинг и международни икономически отношения"
(Пловдивски университет „Паисий Хилендарски", Пловдив, България)
Красич Даниела Костадинович, доктор, професор, заместник декан на педагогическия факултет
(Белградски университет, Белград, Сърбия)
Масюк Наталия Николаевна, доктор на икономическитке науки, професор от катедра „Управление"
(Владивостокски държавен университет по икономика и обслужване, Владивосток, Русия)
Мордовцев Андрей Юриевич, доктор на юридическите науки, професор от катедра „Теория и история на Руското и международно право"
(Владивостокски държавен университет по икономика и обслужване, Владивосток, Русия)
Мотов Ирена, доктор на науките в отрасъл социална педагогика, професор
(Хуманитарно-икономическа Академия, Лодз, Полша)
Нестеряк Юрий Василевич, доктор на науките за държавното управление, доцент
(Национален авиационен университет, Киев, Украйна)
Розенберг Генадий Самуилович, член-кореспондент на Руската академия на науките, доктор на биологическите науки, професор,
(Институт по екология на Волжския басейн Р.А.Н., Толияти,Русия)
Севастиянов Сергей Виталиевич, доктор на политическите науки, доцент, професор от катедрата по „Международни отношения"
(Далеко-източен федерален университет, Владивосток, Русия)
Станев Велин Стефанов, доктор, професор, катедра „Маркетинг и международни икономически отношения"
(Пловдивски университет „Паисий Хилендарски", Пловдив, България)
Тсириготис Константинос, доктор на науките в отрасъл психология, професор
(Университет Ян Кохановски, Келце, Полша)
Фелхнер Анджей, доктор на науките в отрасъл по история на образованието, професор
(Университет Ян Кохановски, Келце, Полша)
Фиделюс Анна, доктор на науките в отрасъл специална педагогика, професор
(Университет Кардинал Стефан Вишински, Варшава, Полша)
Чепил Мария Мироновна, доктор на педагогическите науки, професор
(Драгобич държавен педагогически университет, Драгобич, Украйна)
Шьвитава Ирениуш, доктор на науките в отрасъл философия, професор
(Педагогически университет на името на КЕН, Краков, Полша)
Юнусов Ахат Ахнафович, доктор на юридическите науки, професор от катедра „Криминално право и процес"
(Казански иновационен университет, Казан, Русия)
Якунин Вадим Николаевич, доктор на историческите науки, професор, проректор по научната и иновационна дейност
(Поволжски държавен университет за обслужване, Толияти, Русия)
Янев Борян Георгиев, доктор, доцент
(Пловдивски университет „Паисий Хилендарски", Пловдив, България)

CONTENT

pedagogical sciences

MODERN EDUCATIONAL TECHNOLOGY: TECHNOLOGY OF SELF-PRESENTATION
Andrienko Oksana Aleksandrovna....5

KEY PROVISIONS OF THE CONCEPTION OF FORMING FUTURE PHILOLOGISTS' PROFESSIONAL AGENCY
Aristova Nataliia Oleksandrivna....8

DEVELOPMENT OF THE CREATIVE PERSON OF THE FUTURE TEACHER OF MUSIC ART ON THE CHOIR DISCLAIMER
Belozerskaya Ganna Olegovna....11

CURRENCIES OF DEVELOPMENT AND DEVELOPMENT OF THE KNOWLEDGE COMPANY IN UKRAINE
Bondar Tatyana Valerievna....15

NON-FORMAL EDUCATION SENIOR CITIZENS IN THE LEISURE INDUSTRY
Chernikova Elena Gennadyevna....18

INCLUSIVE EDUCATION IN A WOULD-BE TEACHER TRAINING: METHODOLOGICAL ASPECT
Demchenko Iryna Ivanovna....21

APPLICATION OF EDUCATIONAL PROJECTS TECHNOLOGY IN THE FUTURE SPEECH PATHOLOGISTS' TRAINING PROCESS
Grynova Maryna Victorivna, Kononova Maryna Mykolayivna....26

THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF BIOLOGY AT THE UNIVERSITIES OF THE SLOVAK REPUBLIC
Hrytsai Nataliia Bohdanivna....31

PERSON-ORIENTED LEARNING AS AN EDUCATIONAL AND BEHAVIORAL PARADIGM
Klinkov Georgi Todorov....35

VIEWS INTO THE FUTURE: YA. A. KOMENSKY'S PHILOSOPHICAL AND PEDAGOGICAL CREATIVITY AND MODERNISM
Kobernyk Oleksandr Mykolayovych, Tkachuk Larysa Vasilevna....38

DEVELOPMENT OF COGNITIVE INTEREST IN MATHEMATICS AMONG COLLEGE STUDENTS
Kondaurova Inessa Konstantinovna, Zalova Lena Safarbey qizi....43

PROFESSIONAL CULTURE OF ECONOMIC PROFILES IN THE MODERN STAGE
Kuchay Tatyana Petrovna, Kuchay Alexander Vladimirovich....46

STRUCTURE OF THE READINESS OF FUTURE DOCTOR OF PHILOSOPHY TO RESEARCH-INNOVATIVE ACTIVITIES
Menyajlo Victoria Ivanovna....49

EXPERIMENTAL STADY OF LEVELS OF PREPARATION TO SELF-EDUCATIN FUTURE TEACHERS OF ELEMENTARY SCHOOL
Raduk Inna Vladimirovna....52

IERARCHY CONSTITUTES «COMPETENCE» AND «PROFESSIONAL COMPETENCE» IN MODERN RESEARCHES
Sabluk Olga Aleksandrovna....56

FORMATION OF THE PROFESSIONAL IMAGE OF THE FUTURE TEACHER IN THE PRIMARY SCHOOL
Savchenko Natalia Vladymyrovna....60

THE INDIVID'S PREPARATION FOR THE LIFELONG EDUCATION: PERIODIZATION AND CHARACTERISTICS
Savosh Valentyn Oleksiiovych....63

SOCIO-EDUCATIONAL WORK WITH MINORS AS A SUBJECT OF PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL RESEARCH
Zavatska Ludmila Mykolaivna, Shportiuk Olena Mykolaivna....67

psychological science

THE INFLUENCE OF LEVEL OF SELF-ESTEEM ON THE EXPERIENCE OF FEELINGS OF LONELINESS IN ADOLESCENCE
Andrienko Oksana Aleksandrovna....71

TECHNIQUES FOR TRAINING EMOTIONAL INTELLIGENCE AS A TOOL FOR IMPROVING PSYCHOLOGICAL WELL-BEING OF A PERSON WITH A VICTIM IDENTITY
Derevyanko Svetlana Petrovna....74

RESOLUTION OF FAMILY CONFLICTS IN THE ACTIVITIES OF THE CONFLICTOLOGIST
Ptashko Tatyana Genad`evna....78

INTERNET ADDICTION OF TEENAGERS AS AN INFORMATIONAL-PSYCHOLOGICAL THREAT
Nikolaeva Elvira Fedorovna, Rumyantseva Svetlana Sergeevna....82

sociological sciences

ELECTORAL BEHAVIOR OF THE POPULATION WITHIN THE FRAMEWORK OF THE STRATEGIC DEVELOPMENT OF REGIONS AND CITIES
Ivanova Tatyana Nikolaevna.....85

POLISH YOUTH AND DISABILITY
Rottermund Jerzy, Knapik Andrzej, Warmuz-Wancisiewicz Aneta.....89

economic sceinces

PLANNING AND EFFECTIVENESS EVALUATION OF MARKETING COMMUNICATION
Stoychev Lyubomir Yordanov, Dimitrova Teofana Valentinova, Desev Kiril Valkov.....93

ASSESSMENT OF THE ACTIVITIES OF THE CENTRAL BANK OF RUSSIA AS A MEGAREGULATOR OF THE INSURANCE MARKET
Kovaleva Elvina Rustamovna, Fookina Svetlana Petrovna.....97

ANALYSIS OF DYNAMICS AND STRUCTURE OF THE PROPERTY OF TRADE ORGANIZATIONS
Mayorova Albina Nikolaevna.....101

Conditions of accommodation of scientific materials.....104

UDC 378

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ В УНІВЕРСИТЕТАХ СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

© 2019

Грицай Наталія Богданівна, доктор педагогічних наук, професор кафедри біології, онкології та медичної фізіології
Рівненський державний гуманітарний університет
(33000, Україна, Рівне, вулиця Степана Бандери, 12, e-mail: grynat1104@ukr.net)

Анотація. У контексті інтеграції України в європейський освітній простір важливим є детальне вивчення особливостей вищої освіти країн Європейського Союзу, зокрема тих, які є найближчими до України. Серед сусідніх європейських держав високою якістю освіти відзначається Словаччина. Метою статті є з'ясування особливостей професійної підготовки майбутніх учителів біології в закладах вищої освіти Словацької Республіки. У роботі визначено університети Словаччини, в яких відбувається підготовка майбутніх учителів біології. Розкрито зміст професійної підготовки майбутніх учителів біології за допомогою аналізу відповідних освітніх програм та навчальних планів підготовки бакалаврів та магістрів різних університетів. З'ясовано, що в словацьких закладах вищої освіти майбутніх учителів біології готують за спеціальністю «1.1.1. Навчання академічних предметів. Навчання біології» в комбінації з іншими предметами (хімією, географією, фізикою, інформатикою, історією, іноземними мовами та ін.). Зроблено порівняння змісту підготовки майбутніх фахівців-біологів і майбутніх учителів біології. У статті схарактеризовано обов'язкові та вибіркові дисципліни навчальних планів. Акцентовано на методичній підготовці майбутніх учителів біології та її змістовому забезпеченні. Зроблено висновок про те, що кожен навчальний план містить оригінальні дисципліни, які не повторюються в інших університетах. Це створює конкуренцію між університетами, надає можливість абітурієнту вибрати бажану освітню програму. Визначено переваги словацької вищої педагогічної освіти порівняно з освітою в українських педагогічних університетах.

Ключові слова: освіта, підготовка вчителів біології, зміст освіти, професійна підготовка, методична підготовка, дисципліни, навчальні плани.

THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF BIOLOGY AT THE UNIVERSITIES OF THE SLOVAK REPUBLIC

© 2019

Hrytsai Nataliia Bohdanivna, doctor of pedagogical sciences, professor of the department of biology, oncology and medical physiology
Rivne State University of Humanities
(33000, Ukraine, Rivne, Stepan Bandera street, 12, e-mail: grynat1104@ukr.net)

Abstract. In the conditions of Ukraine's integration into the European educational space the detailed study of the peculiarities of higher education in the European Union countries, in particular those that are closest to Ukraine is important. Among the neighboring European countries high quality education is marked by Slovakia. The purpose of the article is to find out the peculiarities of the professional training of future biology teachers in higher education institutions of the Slovak Republic. The work identifies the Universities of Slovakia, where future biology teachers are trained. The content of the training of future biology teachers is analyzed by relevanting the educational programs and curricula for the preparation of bachelors and masters of different Universities. It is revealed that in Slovak higher education institutions future biology teachers are trained in the specialty «1.1.1. Training of academic subjects. Teaching Biology» in combination with other subjects (chemistry, geography, physics, computer science, history, foreign languages, etc.). The comparison of the training content of future biologists and future biology teachers has been made. The article describes compulsory and selective curriculum disciplines. The emphasis is upon the methodological training of future teachers of biology and its content support. It is concluded that each curriculum contains the original disciplines that are not repeated in other Universities. These creates the competition between the Universities, gives the opportunity for an entrant to choose the desired educational program. The advantages of Slovak higher pedagogical education in comparison with education in Ukrainian pedagogical Universities has been determined.

Keywords: education, training of teachers of biology, content of education, professional training, methodical training, disciplines, curriculum.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Євроінтеграційні прагнення України зумовлюють потребу в детальному вивченні соціально-економічних умов країн Європейського Союзу, зокрема стану їхньої освітньої галузі. У цьому контексті особливо цікавою є для нас Словаччина, яка близька до нас територіально, ментально та історично.

Сьогодні багато абітурієнтів вибирають навчання в університетах Словацької Республіки, яке є недорогим та якісним. Крім того, словацька мова дуже подібна до української. Саме тому дедалі більше українських випускників має на меті продовжити навчання за кордоном, наприклад у Польщі, Чехії чи Словаччині. Згідно із статистичними даними Centra vedecko-technickýchinformácií SR серед іноземних студентів Словаччини 12 % становлять українці [1]. І їхня кількість з кожним роком зростає.

Така перспектива змушує викладачів вітчизняних закладів вищої освіти уважно проаналізувати наявні тенденції, вивчити перспективний досвід європейських країн і впроваджувати його у власній освітній діяльності. Особливо цінним буде зарубіжний досвід для вдосконалення педагогічної освіти студентів, формування нової генерації вчителів для Нової української школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких розглядалися аспекти цієї проблеми і на яких обґрунтовується автор; виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сучасному стану вищої освіти Словацької Республіки присвячено дослідження С. Заскалєти (тенденції професійної підготовки фахівців аграрної галузі) [2], Т. Ключкович (професійна підготовка вчителів) [3], Т. Кристопчук (тенденції розвитку педагогічної освіти) [4], Г. Товканець (розвиток економічної освіти) [5], Н. Шумейко (іншомовна підготовка фахівців гуманітарного профілю) [6]. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів у словацьких університетах висвітлено в працях К. Біницької (вчителів початкової школи) [7], Л. Годунко (вчителів англійської мови) [8], В. Старости, М. Ганайової (учителів хімії) [9].

Проте на сьогодні недостатньо вивченою є проблема професійної підготовки майбутніх учителів біології в Словаччині. Варто виокремити лише публікацію М. Туленко (Mária Tulenková) про формування методичних компетенцій учителів біології [10]. У попередніх наших дослідженнях розкрито особливості методичної

підготовки майбутніх учителів біології як важливого складника професійної підготовки [11].

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є з'ясування особливостей професійної підготовки майбутніх учителів біології в університетах Словацької Республіки. Завдання дослідження: проаналізувати навчальні плани підготовки майбутніх учителів біології в університетах Словаччини, зіставити їх з навчальними планами вітчизняних університетів, визначити особливості підготовки майбутніх учителів біології в Словаччині порівняно із закладами вищої освіти України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У Словацькій Республіці професійну підготовку майбутніх учителів біології забезпечують державні заклади вищої освіти (Університет Коменського в Братиславі, Пряшівський університет, Трнавський університет, Університет Павла Йозефа Шафарика в Кошицях, Університет імені Костянтина Філософа в м. Нітра та ін.). Підготовка студентів на бакалаврському рівні відбувається 3 роки (6 семестрів, 180 кредитів), на магістерському – 2 роки (4 семестри, 120 кредитів).

В Університеті Коменського в Братиславі (Univerzita Komenského v Bratislave) готують бакалаврів та магістрів з біології (4.2.1. Biológia, в Україні – 091. Біологія) та окремо вчителів біології (1.1.1. Učiteľstvo akademických predmetov. Učiteľstvo Biológia, в Україні – 013. Середня освіта. Біологія).

Дисципліни цих двох освітніх програм суттєво відрізняються. Наприклад, бакалаври-біологи вивчають такі обов'язкові курси: загальна та неорганічна хімія, біологія клітини (цитологія), органічна хімія, зоологія, етологія, антропологія, біохімія, ботаніка, мікробіологія, вірусологія, еволюційна біологія, генетика, молекулярна біологія, фізіологія тварин, фізіологія рослин, екологія, математика для біологів.

Бакалаври – майбутні вчителі біології опановують морфологію рослин, ботаніку, цитологію та анатомію рослин, польовий курс з ботаніки, екологію, мікробіологію і вірусологію, зоологію, польовий курс з екології, основи анатомії і морфології тварин, польовий курс із зоології, основи фізіології рослин, молекулярну біологію, фізіологію тварин і людини, дидактику біології та виконують бакалаврську роботу. Вказані дисципліни подібні до дисциплін, які вивчають в українських університетах, проте є аж три польових курси для формування практичних умінь і навичок студентів.

До вибіркових біологічних дисциплін віднесено семінар з ботаніки, протистологію, основи ентомології, біоетику, еволюційну біологію, основи етології комах, біостатистику, орнітологію, біогеографію, фенологію, охорону фауни, охорону рослин, паразитологію, хронобіологію, культивацію та розмноження рослин, біорізноманіття, біологію розвитку, історію біологічних теорій. Крім цього, майбутнім учителям запропоновано такі вибіркові дисципліни з геології: семінар із загальної геології, основи мінералогії та петрографії, розвиток природи, основи гідрогеології, основи екологічної геології, геологія Словаччини.

Освітня програма магістерського рівня передбачає вивчення таких обов'язкових дисциплін: дидактика біології, дидактика шкільних експериментів з біології, основи генетики, біологія людини, основи екосистемології, антропологія для педагогів, цифрові технології у навчанні біології, а також виконання дипломної роботи.

До вибіркових дисциплін належать: екологія людини, біологія репродуктивного та пострепродуктивного віку, демекологія, молекулярна еволюція, аутекологія тварин, етнічна антропологія, вступ до прикладної екології, зооценологія, зоогеографія, гідрогеографія та екологія, спортивна антропологія, аналітична геохімія та ін. [12].

Гарантом бакалаврської та магістерської програм підготовки вчителя біології є відома вчена-методист Катаріна Ушакова, авторка багатьох шкільних підручників з біології, збірників тестових завдань, численних наукових праць у галузі методики навчання біології, зокрема посібника «Основи дидактики біології» [13].

Методичну підготовку майбутніх учителів біології забезпечує кафедра дидактики природничих наук, педагогіки і психології такими обов'язковими дисциплінами, як «Дидактика біології» та педагогічна практика з біології для бакалаврів, «Дидактика біології», «Техніка і методика шкільних експериментів з біології» та педагогічна практика для магістрів [14].

Ще одним університетом, де готують майбутніх учителів біології, є Університет імені Костянтина Філософа в м. Нітра (Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre).

Так, на факультеті природничих наук є можливість опанувати бакалаврську та магістерську освітню програму підготовки зі спеціальності «навчання предметів» («učiteľstvo predmetov») і самостійно обрати для себе два предмети (біологія, екологія, фізика, географія, хімія, інформатика, математика, економіка). Гарантом освітніх програм є Габріела Петрова.

Також можна поєднати ці предмети з предметами інших факультетів університету: англійською мовою та літературою, естетичною освітою, етикою, французькою мовою та літературою, історією, музичним мистецтвом, релігійною освітою, німецькою мовою та літературою, педагогікою, психологією, російською мовою та літературою, словацькою мовою та літературою, іспанською мовою та літературою, італійською мовою та літературою, технологіями, фізкультурою, громадянською освітою, образотворчим мистецтвом, угорською мовою та літературою [15].

У контексті останніх змін у шкільній природничій освіті, впровадження нових інтегрованих курсів українським закладам вищої освіти варто було б перейняти досвід підготовки майбутніх учителів за двома спеціальностями.

Наведемо дисципліни, які викладають для майбутніх учителів біології на бакалаврському ступені:

– обов'язкові (анатомія і морфологія рослин, морфологія тварин, систематика ботаніки, систематика зоології, фізіологія тварин і людини, молекулярна біологія, фізіологія рослин, генетика, анатомія людини, педагогічна практика);

– вибіркові (студентська наукова конференція, прикладна ентомологія, загальна біологія, польова практика, біологічна екскурсія, історія біології, мікроскопічна анатомія тварин і людини, методи біологічних досліджень).

Крім того, відбуваються семінари до бакалаврської роботи та проводиться її публічний захист.

Під час навчання в магістратурі передбачено такі курси:

– обов'язкові (загальна біотехнологія, вступ до землезнавства, дидактика біології, молекулярна генетика, педагогічна практика);

– вибіркові (студентська наукова конференція, природознавство, вірусологія, методика проведення шкільних експериментів з біології, паразитологія, клінічна антропологія, керівництво біологічними дослідженнями, біологічна екскурсія, освітня діяльність).

Також організовують семінари до дипломної роботи, складають підсумковий іспит з біології і захищають дипломну роботу.

В Університеті Павла Йозефа Шафарика в Кошицях (Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach) на природничому факультеті готують учителів за подвійною спеціальністю «Učiteľstvo biológie v kombinácii»: біологія – географія, біологія – хімія, біологія – інформатика, біологія – психологія.

Наприклад, навчальний план освітньої програми бакалавра «Біологія – географія» містить такі блоки обов'язкових дисциплін:

– «Біологія» (цитологія, порівняльна морфологія тварин, гістологія, польові заняття з ботаніки, загальна ботаніка, фізіологія рослин, молекулярна біологія, польові заняття із зоології, генетика, фізіологія тварин, основи хімії, бакалаврська робота);

– «Географія»;

– «Іноземна мова» (англійська чи німецька).

Вибіркові дисципліни для майбутніх учителів поєднано в такі блоки:

– «Педагогіка» (педагогіка для міждисциплінарних досліджень, організаційні та законодавчі аспекти роботи школи, теорія освіти, альтернативна педагогіка, програмне забезпечення освітньої галузі);

– «Психологія» (психологія для міждисциплінарних досліджень, позитивна психологія, психологія повсякденного життя, запобігання вживання наркотиків серед студентів);

– «Соціальні науки» (цифрова грамотність студента, соціальний та політичний контекст освіти, вибрані розділи з філософії освіти, біологія дітей і підлітків).

Навчальним планом магістратури «Біологія – географія» охоплено такі блоки обов'язкових дисциплін:

– «Педагогіка і психологія» (педагогіка і дидактика для вчителів, психологія і педагогічна психологія для вчителів, основи спеціальної педагогіки, методологія психолого-педагогічних досліджень, психолого-педагогічна практика);

– «Біологія» (мікробіологія та основи вірусології, загальна екологія, дидактика біології, безперервна практика, дипломний проект);

– «Географія».

Вибіркові дисципліни представлені іншими блоками:

– «Педагогіка» (дослідницька педагогіка, створення текстових навчальних посібників, управління класом, сучасні дидактичні технології);

– «Психологія» (запобігання вживання наркотиків у роботі вчителя, риторика, освітнє консультування, психологія здоров'я);

– «Соціальні науки» («Словацька мова для вчителів», «Етика роботи вчителя», «Соціологія дітей та молоді»);

– «Біологія та дидактика біології» (етологія, зоогеографія, фітогеографія, студентська наукова конференція, активні форми навчання біології, шкільні експерименти та спостереження);

– «Географія» (географія культури, географія міста та ін.) [16].

Гарантом освітньої підпрограми «učiteľstvo akademických predmetov – biológia» (навчання академічних предметів – біологія) є Катаріна Клімакова. Варто відзначити навчальні посібники «Основи дидактики природознавства і біології» [17] та «Інноваційні методи навчання природознавства і біології» [18], які ефективно застосовують у підготовці майбутніх учителів біології.

В Університеті Матея Бела в Банській Бистриці (Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici) на кафедрі біології та екології факультету природничих наук готують учителів академічних предметів у таких поєднаннях: біологія – фізика, біологія – географія, біологія – хімія, біологія – математика, біологія – англійська мова та література, біологія – історія, біологія – французька мова та література, біологія – філософія, біологія – словацька мова та література.

Зокрема, в магістратурі передбачено вивчення таких цікавих біологічних дисциплін: біологія людини, екологія, теріологія, екосозологія, вибрані розділи з генетики, етологія, історична біологія, закони в навколишньому середовищі, рослинні угруповання Словаччини, глобальні проблеми сучасності, біологічна екскурсія (до природничих музеїв), основи зоотерапії. Крім того, заплановано три дисципліни методичного спрямування – «Дидактика біології», а також «Сучасні тенденції у викладанні біології», «Шкільні біологічні експерименти та спостереження», які викладає Анна Петрашова [19].

У Пряшівському університеті в Пряшеві (Prešovská univerzita v Prešove) на кафедрі біології факультету гуманітарних та природничих наук забезпечують професійну підготовку майбутніх учителів за спеціальністю 1.1.1 Učiteľstvo akademických predmetov – Biológia v kombinácii s druhým predmetom (біологія в комбінації з іншим предметом). У навчальних планах університету передбачено такі поєднання: навчання біології та географії, біології та фізики, біології та історії, біології та математики, біології та філософії, біології та англійської мови і літератури, біології та німецької мови і літератури, біології та російської мови і літератури, біології та словацької мови і літератури, біології та естетики, біології та етики, біології та громадянської освіти, біології та педагогіки, біології та технологій.

У контексті пропонованого дослідження особливо цікавим є поєднання «вчитель біології та української мови і літератури». Так, студенти, які здобувають ступінь бакалавра, вивчають низку біологічних, філологічних, психолого-педагогічних та інших дисциплін [20].

Методичну підготовку майбутніх учителів біології забезпечує М. Туленко (Mária Tulenková), яка викладає такі дисципліни, як «Дидактика біології», «Вибрані розділи з дидактики біології», «Екологічна освіта в початковій і середній школі», а також керує педагогічною практикою. Для кращого засвоєння матеріалу вчена опублікувала навчальний посібник «Дидактика біології» з двох, у якому детально розкрила зміст однойменної дисципліни [21; 22].

У наукових працях М. Туленкової висвітлено основні проблеми університетської підготовки учителів біології в Словацькій Республіці. Зокрема, автор визначає інші підходи у навчанні біології: пропонує дидактику дослідження замість дидактики прийомів, тобто впроваджувати активне навчання за рахунок власних відкриттів як ефективну альтернативу традиційним методам навчання [23].

Завершують навчання іспитом з біології та дидактики біології та захистом дипломної роботи.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок цього напряму. У результаті аналізу освітніх програм та навчальних планів університетів Словаччини встановлено, що професійна підготовка майбутніх учителів біології відбувається на природничих та педагогічних факультетах низки університетів. Спеціальність «учитель академічних предметів (біологія)» може поєднуватися з другою спеціальністю. Серед поширених комбінувань – учитель біології та хімії, біології та географії, біології та англійської мови і літератури та навіть біології та української мови й літератури.

З'ясовано, що в навчальних планах підготовки вчителів біології передбачено викладання обов'язкових та вибіркових дисциплін, які в різних університетах можуть значно відрізнятися. Навчання студентів має практико-орієнтований характер, передбачає більше польових робіт та екскурсій, ніж в українських педагогічних університетах. На завершальному етапі навчання обов'язковим є захист дипломної роботи.

Викладачі словацьких університетів працюють над упровадженням новітніх підходів до навчання студентів, використанням інноваційних технологій навчання. Про серйозне ставлення до методичної підготовки майбутніх учителів біології свідчить наявність спеціалізованих кафедр з дидактики біології, які успішно функціонують в університетах Словаччини.

Досвід словацьких учених буде корисним для викладачів закладів вищої освіти України. Наприклад, у педагогічних університетах можна впровадити дисципліни за вибором або спецкурси, які викладають у словацьких університетах.

Перспективи подальших досліджень полягатимуть у вивченні досвіду професійної підготовки майбутніх учителів біології в університетах інших європейських

держав.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Centrum vedecko-technických informácií SR. URL: http://www.cvtisr.sk/

2. Заскалєта С. Г. Тенденції професійної підготовки фахівців аграрної галузі в країнах Європейського Союзу: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2015. 40 с.

3. Ключкович Т. В. Професійна підготовка вчителів у Словаччині (на прикладі Пряшівського університету). Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2015. Вип. 36. С. 81–85.

4. Кристопчук Т. Є. Тенденції розвитку педагогічної освіти в країнах Європейського Союзу: автореф. дис ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2014. 39 с.

5. Товканець Г. В. Розвиток економічної освіти у вищій школі Чехії і Словаччини у XX столітті: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. Київ, 2014. 46 с.

6. Шумейко Н. В. Розвиток системи іншомовної університетської підготовки фахівців гуманітарного профілю на землях Словаччини в історичній ретроспективі. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Педагогіка та психологія. 2016. Вип. 1. С. 163–166.

7. Бінцька К. Теоретичні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкової освіти у країнах Східної Європи. Педагогічний дискурс. 2016. Вип. 21. С. 15–19.

8. Годунко Л. В. Сучасні досягнення у формуванні змісту підготовки вчителя іноземних мов для початкової школи у європейських країнах. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. 2015. Вип. 11. С. 27–31.

9. Староста В., Ганайова М., Староста В. Деякі аспекти підготовки майбутніх учителів хімії в Словацькій Республіці. Актуальні питання підготовки майбутнього вчителя хімії: теорія і практика: збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД». 2015. С. 42–43.

10. Туленко М. Формування методичних компетенцій вчителів: здатність до вибору та використання методів навчання. Електронний збірник наукових праць Запорізької обласної академії післядипломної педагогічної освіти. 2011. Вип. 2. URL: http://www.zoippo.zp.ua/pages/el_gurnal/pages/vip3.html

11. Грицай Н. Б. Методична підготовка майбутніх учителів біології в університетах Чехії та Словаччини. Science and Education a New Dimension. Budapest, 2015. Issue: 59. III (30). P. 39–42.

12. Univerzita Komenského v Bratislave. URL: https://uniba.sk/

13. Ušáková K. Základy didaktiky biológie. Bratislava: Univerzita Komenského, 1990. 172 s.

14. Грицай Н. Б. Теорія і практика методичної підготовки майбутніх учителів біології: монографія. Рівне: О. Зень, 2016. 440 с.

15. Fakulta prírodných vied Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. URL: https://www.fpv.ukf.sk/sk/

16. Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Študijný plán. URL: https://ais2.upjs.sk/repo2/repository/default/ais/studijneplany/

17. Dorko J., Kimáková K. Základy didaktiky prírodopisu a biológie. Košice: Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. 1990. 300 s.

18. Kimáková K., Dunayová D., Luczyová P. Inovačné metódy vo vyučovaní prírodopisu a biológie. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove. 2001. 76 s.

19. Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici. URL: https://www.umb.sk/

20. Prešovská univerzita v Prešove. Modulárny Akademický Informačný Systém MAIS. URL: https://student.unipo.sk/maisportal/studijnePrograms.mais

21. Tulenková M. Didaktika biológie I. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove. 2006. 155 s.

22. Tulenková M. Didaktika biológie II. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove. 2006. 118 s.

23. Tulenková M. Iné prístupy vo vyučovaní biológie didaktika bádania proti didaktike prijímania. Pedagogické rozhľady. 2005. No 2. S. 10–14.